

MEDEDELING

referentienr. : M-VVKSO-2007-072
datum : 2007-12-18
gewijzigd : —
contact : Dienst Leerlingen en schoolorganisatie, dls.vvkso@vsko.be
Gust De Preter, gust.depreter@vsko.be, 02 507 07 42
Joost Laeremans, Joost.laeremans@vsko.be, 02 507 08 66
Jan Schokkaert, jan.schokkaert@vsko.be, 02 507 06 48

Werken aan schoolloopbaanbegeleiding in de scholengemeenschap

Deze Mededeling biedt een actualisering van de gezamenlijke Mededeling van VVKSO en VCLB die op 1 juni 2000 onder dezelfde titel verschenen is in een wel bepaalde context:

- op 1 september 1999 werden als gevolg van het decreet van 14 juli 1998 betreffende het secundair onderwijs nieuwe scholengemeenschappen gevormd met verruimde bevoegdheden; en
- vanaf 1 september 2000 onderging ook de CLB-werking een gedaanteverandering in toepassing van het decreet van 1 december 1998 betreffende de centra voor leerlingenbegeleiding.

In de Mededeling van 1 juni 2000 werd – in samenspraak met de pedagogische begeleiding – een aanzet gegeven om de implementatie van de respectieve decretale opdrachten van scholengemeenschap (objectieve leerlingenoriëntering en -begeleiding i.s.m. CLB) en van CLB (begeleiden van leerlingen bij de studieloopbaan als een van de vier domeinen van de globale leerlingenbegeleiding) af te stemmen en concreet aan te pakken. Op die manier werd er ook voor het eerst een pedagogische invulling gegeven aan de tot dan toe hoofdzakelijk administratief-juridische samenwerking binnen de scholengemeenschappen.

De grote lijnen van de vroegere Mededeling en van de onderliggende visie zijn zeker nog van toepassing. Ondertussen is er echter ook, onder meer op basis van de vroegere tekst, al heel wat gerealiseerd:

- zo hebben vele scholengemeenschappen in de voorbije jaren studieloopbanenroosters uitgewerkt;
- er zijn tussen juni 2000 en einde 2007 echter ook nieuwe ontwikkelingen, uitdagingen en opdrachten, die een link hebben met schoolloopbaanbegeleiding en waarvan zeven jaar geleden nauwelijks of in het geheel geen sprake was;
- bovendien is er in het VVKSO-congres van februari 2005 gereflecteerd over de opdrachten en de werking van de scholengemeenschappen. Hieruit kon heel wat nieuwe inspiratie geput worden voor de ondertussen opgestarte tweede cyclus van de scholengemeenschappen¹.

Deze geactualiseerde en aangevulde Mededeling geeft hieraan opvolging.

¹ Mededeling van 25 augustus 2005 betreffende "Scholengemeenschappen secundair onderwijs: aandachtspunten voor de tweede periode" (M-VVKSO-2006-089)

1 Doel(groep)

Net als in het verleden wil deze Mededeling achtergrondinformatie, een kader en mogelijke instrumenten aanreiken voor allen die – naar gelang van de lokale invulling – in het onderwijsveld (samen)werken rond schoolloopbaanbegeleiding:

- directies en stafmedewerkers van een scholengemeenschap;
- graadcoördinatoren en andere leden van het middenkader: interne leerlingenbegeleiders, proeftuincoördinatoren, enz.;
- pedagogische begeleiders (schoolbegeleiders, “ankerfiguren” van scholengemeenschappen), die bij voorbeeld als externe begeleiders het samenwerkingsproces coachen;
- medewerkers van de centra voor leerlingenbegeleiding die in het kader van de scholengemeenschap bij het begeleidingsproces betrokken worden.

2 De schoolloopbaanbegeleiding een meer dan ooit actuele decretale opdracht

Voor de tweede periode van de scholengemeenschappen heeft het VVKSO in opvolging van het congres van 2 februari 2005 de scholen opgeroepen² om per scholengemeenschap gezamenlijk de grote lijnen van de leerlingenbegeleiding voor de komende drie jaar (periode 1 september 2006 – 31 augustus 2009) vast te leggen. Door de algemene bepalingen van de beleidscontracten school - CLB gezamenlijk met hun CLB te bespreken, komt er een betere afstemming tussen de concrete begeleidingsactiviteiten van de verschillende scholen.

Als achtergrond brengen wij de decretale basis van deze begeleidingsactiviteiten nog even in herinnering

2.1 Schoolloopbaanbegeleiding als decretale verplichting voor de scholengemeenschap

Het decreet secundair onderwijs van 14 juli 1998 vermeldt in artikel 71, 2°.³

“Een scholengemeenschap maakt afspraken over een objectieve leerlingenoriëntering en -begeleiding en werkt daartoe samen met één psycho-medisch-sociaal centrum of centrum voor leerlingenbegeleiding”

2.2 Schoolloopbaanbegeleiding via de vakoverschrijdende eindtermen een decretale opdracht voor de school

Schoolloopbaanbegeleiding is één van de vier onderdelen van het vakoverschrijdend domein “leren leren”. Van de leerlingen wordt daarbij verwacht dat zij:

- inzicht verwerven in de algemene structuur van het secundair onderwijs;
- bereid zijn een onbevooroordeelde houding aan te nemen tegenover studierichtingen en beroepen;
- eenvoudige strategieën kunnen aanwenden voor het maken van een studiekeuze;
- zich bereid tonen om bij het kiezen van een studierichting rekening te houden met hun eigen (leer)mogelijkheden.

Schoolloopbaanbegeleiding heeft dus als doel leerlingen te begeleiden in de uitbouw van een goede schoolloopbaan en mee te werken aan hun ontwikkeling tot “actor” van hun eigen loopbaan, tot het kunnen nemen van een persoonlijke verantwoordelijkheid inzake loopbaanbeslissingen en in het verwerven van goede actorkwalificaties (cf.3.4).

² Mededeling van 30 november 2005 betreffende “Beleidscontract school – CLB: algemene bepalingen” (M-VVKSO-2005-157).

³ Decreet van 14 juli 1998 houdende diverse maatregelen met betrekking tot het secundair onderwijs en tot wijziging van het decreet van 25 februari 1997 betreffende het basisonderwijs, zoals gewijzigd.

<http://www.ond.vlaanderen.be/edulex> > rubrieken wetgeving > secundair onderwijs > decreet secundair onderwijs

2.3 Schoolloopbaanbegeleiding als één van de begeleidingsdomeinen van het CLB

Binnen het begeleidingsdomein onderwijsloopbaan (schoolloopbaanbegeleiding) hebben de CLB's een vierledige decretale⁴ opdracht:

- objectieve informatieverstrekking over de structuur en de organisatie van het onderwijs en over het volledige onderwijsaanbod;
- schoolondersteuning;
- hulpverlening, subsidiair aan het aanbod van de school, met de school (en scholengemeenschap) overlegd, waarbij prioriteit gegeven wordt aan:
 - de keuzeprocessen bij overgangen naar een andere graad of onderwijsniveau,
 - specifieke doelgroepen: leerlingen van het onthaalonderwijs, 1B, bvl, bso en dbso,
 - leerlingen die in hun ontwikkeling en leerproces bedreigd worden, zeker als dit te wijten is aan hun sociale achtergrond en leefsituatie;
- andere decretaal verplichte opdrachten (adviezen bij sommige overgangen, attesten buitengewoon onderwijs en GON, leerplichtbegeleiding).

In **bijlage 1** vindt u de concrete vertaling hiervan, zoals die is opgenomen in een visietekst opgesteld door het VCLB Vormingscentrum.⁵ Vanuit de VCLB werden ook bepaalde instrumenten ontwikkeld om leerlingen (beter) te leren kiezen. Ze kunnen in scholen gebruikt worden bij de voorbereiding van studiekeuzes. In **bijlage 2** is hiervan een overzicht opgenomen.

2.4 Verhouding CLB en scholengemeenschap

Ook al zijn scholen van een zelfde scholengemeenschap decretaal verplicht om een overeenkomst af te sluiten met één CLB, toch houdt het CLB-decreet⁶ niet echt rekening met het bestaan van de scholengemeenschappen in het secundair onderwijs. Zo wordt een beleidscontract afgesloten tussen een individuele school en een CLB, niet tussen een scholengemeenschap en een CLB. Toch zullen de tussen de scholen van een zelfde scholengemeenschap gemaakte afspraken een invloed hebben op de concretisering van de beleidscontracten.

Aangezien een scholengemeenschap, met het oog op het maken van afspraken over een objectieve leerlingeneriëntering en -begeleiding, samenwerkt met één CLB, is het evident dat de besprekingen over die algemene bepalingen op het niveau van de scholengemeenschap gebeuren. In het kader van Algemene bepaling 1 'Samenwerking bij de leerlingeneriëntering' stelt de school dan – naast haar opvoedingsproject en haar schoolreglement – jaarlijks de afspraken gemaakt binnen de scholengemeenschap die relevant zijn voor de uitvoering van het beleidscontract ter beschikking van het CLB.

Het is aan te bevelen in het kader van de bijzondere bepalingen van het beleidscontract⁷ de in doelstellingen en activiteiten geconcretiseerde afspraken op schoolniveau te ondersteunen door te verwijzen naar die schooloverstijgende afspraken op niveau van de scholengemeenschap, zeker met betrekking tot de opdracht van de scholengemeenschappen inzake 'objectieve leerlingeneriëntering'.

Hier volgen enkele voorbeelden van doelstellingen en activiteiten waarover school en CLB – (eventueel) in het verlengde van de afspraken op het niveau van de scholengemeenschap – concrete afspraken kunnen maken. Ze nemen deze op in de bijzondere bepalingen, waarbij zij telkens formuleren wat beide partners zullen doen en hoe ze

⁴ Decreet van 1 december 1998 betreffende de centra voor leerlingenbegeleiding.

<http://www.ond.vlaanderen.be/edulex> > rubrieken wetgeving > centra voor leerlingenbegeleiding > organisatie en opdrachten.

⁵ Filip Mels en Dirk Lecoutere, (*School*)loopbaanbegeleiding in Vlaanderen. Werktekst 28.09.2005, goedgekeurd in Raad van Bestuur VCLB 28 september '05, bijlage 1.

⁶ Cf. voetnoot 4.

⁷ Mededeling van 15 maart 2006 betreffende "Beleidscontract school – CLB: bijzondere bepalingen" (M-VVKSO-2006-038), vooral p.5-6.

daaraan gaan werken, met uitdrukkelijke verwijzing naar de gemeenschappelijke aanpak op niveau van de scholengemeenschap, indien van toepassing:

- overgang van het basisonderwijs naar het secundair onderwijs (cf. 5.4);
- begeleiding van het studiekeuzeproces in de eerste graad;
- informatie verstrekken over het Vlaamse onderwijsaanbod, over het studieaanbod van de scholengemeenschap en de regio;
- opstellen van studieloopbaanroosters voor de scholengemeenschap.

Het is trouwens logisch dat het CLB mee aan tafel zit telkens wanneer er op het niveau van de scholengemeenschap gepraat wordt over leerlingenoriëntering en -begeleiding.

2.5 Schoolloopbaanbegeleiding als één van de begeleidingsdomeinen van de Pedagogische Begeleidingsdienst

Binnen de Pedagogische Begeleidingsdienst kunnen schoolbegeleiders worden aangesproken voor alle vakoverschrijdende aspecten in de schoolwerking. Deze aspecten liggen in twee domeinen:

- de school in haar pedagogische werking: o.a. schoolloopbaanbegeleiding, leren leren, socio-emotionele begeleiding, vakoverschrijdende eindtermen, klassenraadwerking ...
- de school als organisatie: o.a. vakgroepwerking, ondersteuning middenkader en interne begeleiders, samenwerking met het CLB ...

Schoolloopbaanbegeleiding ondersteunen zij door het aanreiken en helpen uitwerken van een stappenplan in de scholengemeenschap en door de scholengemeenschapgerichte begeleiding rond topics als studieloopbaanrooster, studieprofielen, enz. In overleg met het CLB en de school of scholengemeenschap kunnen schoolbegeleiders op vraag ook aandachtspunten uit de bijzondere bepalingen mee opnemen.

3 Visie op schoolloopbaanbegeleiding⁸

(School)loopbanen optimaliseren, motivatie verhogen en mislukkingen vermijden, ongekwalificeerde uitstroom verminderen, gelijke kansen bieden aan alle leerlingen, de aansluiting tussen onderwijs en arbeidswereld verbeteren, levenslang leren bevorderen... al deze maatschappelijke noden wijzen op het belang van een goed uitgebouwde (school)loopbaanbegeleiding.

Een loopbaan uitbouwen en begeleiden veronderstelt een leertraject, dat zich tot op de leeftijd van 16 jaar vooral situeert in de onderwijsruimte. School, pedagogische begeleiding en VCLB hebben hierin een complementaire rol. Vanaf 16 jaar kan dit traject zich ook gedeeltelijk in de arbeidswereld afspelen en worden ook VDAB, bedrijven en sectoren coactoren in het traject. In deze Mededeling focussen wij op de begeleiding van de schoolloopbaan.

In een traject van schoolloopbaanbegeleiding komen verschillende instap-, keuze- en transitie momenten voor. Sommige kondigen zich vooraf aan, zoals de overgang van basis- naar secundair onderwijs of de studiekeuze na de eerste graad. Andere, bij voorbeeld een noodzakelijke bijsturing van een eerder gemaakte keuze of gebeurtenissen met impact op de studiekeuze (verhuis, crisissituaties ...), komen onverwacht. Een goed uitgebouwde schoolloopbaanbegeleiding, die oog heeft voor diverse aspecten, kan dit opvangen.

Een kort overzicht:

⁸ Filip Mels en Dirk Lecoutere, *(School)loopbaanbegeleiding in Vlaanderen*; p.5-8.

3.1 Educatief

Educatie is gericht op het overbrengen van relevante kennis, geschikte attitudes en keuzevaardigheden om zelfstandig het eigen traject uit te kunnen bouwen. Tijdige informatieverstrekking over de keuzemogelijkheden is een belangrijke educatieve actie. Ze richt zich niet enkel op informatieoverdracht, maar ook op de ontwikkeling van vaardigheden om zelfstandig beschikbare informatie te verwerven en te verwerken. Dit zal enkel impact hebben indien de doelgroep vooraf gesensibiliseerd is voor de keuzetaak en de wijze waarop deze kan aangepakt worden.

Een tweede educatieve doelstelling is het ontwikkelen van de zelfkennis die nodig is om zich te oriënteren in deze informatie, realistische doelen te kiezen en zichzelf te positioneren ten opzichte van de mogelijkheden.

Ten slotte richt educatie zich op het vermogen om de eigen loopbaan te plannen en te sturen. Zelfverantwoordelijke beslissingen kunnen nemen, maakt hiervan deel uit.

3.2 Preventief

Schoolloopbaanbegeleiding omvat de volledige zorg voor het optimaliseren van de schoolloopbaan van leerlingen. Begeleiding bij het kiezen van een studierichting of beroep is hiervan weliswaar een essentieel onderdeel. Het komt er evenwel eerder op aan de leerling te helpen bij de ontwikkeling van vaardigheden die bij het maken van loopbaankeuzes (nu en later) belangrijk zijn, dan wel hulp te bieden bij het oplossen van een keuzeprobleem. Deze educatieve aanpak zal ongetwijfeld bijdragen tot de preventie van loopbaanmoeilijkheden.

Daarnaast moet men ook oog hebben voor gekende risico's en zal men in samenwerking tussen alle actoren (cf. 3.4) alles in het werk stellen om tijdige hulpverlening mogelijk te maken. Naar gekende risicogroepen kunnen hiertoe gerichte acties worden opgezet. Een goede bekendmaking van het hulpaanbod in en buiten de school stimuleert het tijdig signaleren van keuzevragen of -problemen.

3.3 Geïntegreerd

We spreken van geïntegreerde keuzebegeleiding wanneer ze past in een gehele begeleidingsstrategie die deel uitmaakt van de totale leerlingenbegeleiding. Enkel dan zal de begeleiding echt succesvol kunnen zijn.

In **bijlage 3** geven we ter inspiratie een voorbeeld van een instrument voor zelfstandig leren in het 2de leerjaar van de eerste graad, dat ontwikkeld werd in een Antwerpse secundaire school. Het schoolteam is erin geslaagd schoolloopbaanbegeleiding in een vakoverschrijdend project zelfstandig leren in het klasgebeuren zelf te integreren. Meteen wordt de leerling hierin ook als centrale actor erkend.

3.4 Betrokkenheid van alle actoren

De begeleiding zal enkel succesvol kunnen zijn wanneer gewaakt wordt over een voldoende betrokkenheid van alle actoren, in de eerste plaats de leerling zelf.

Haar of zijn eigen actieve inbreng is noodzakelijk om tot een bevredigende keuze te kunnen komen. Zo is de keuze niet enkel een scharnier naar een volgende levensfase, maar wordt ze hierin ook een mogelijke sleutel tot succes.

Coactoren zijn in de eerste plaats de ouders als de natuurlijke begeleiders bij de loopbaanontwikkeling van de leerling. Zij kunnen in deze taak ondersteund worden.

De school wordt eveneens, als belangrijke coactor, bij de begeleiding betrokken. Zij is hoe dan ook een directe partner voor de leerling. Bij het doelgericht omgaan met die begeleidingstaak zullen leerkrachten eveneens ondersteund kunnen worden. Het is ook duidelijk dat de school ten aanzien van de afstemmingszorg binnen de schoolloopbaanbegeleiding een centrale rol vervult.

De CLB-medewerker stelt zich tot doel, vanuit zijn eigen deskundigheid, de *actorkwalificaties* van alle betrokkenen te vergroten. Hiermee bedoelt men het geheel van kennis, vaardigheden en attitudes die voor elk van de betrokkenen

beoogd wordt. De CLB-medewerker wordt gezien als coach van leerlingen, ouders en leerkrachten ten aanzien van het keuzeproces. Bovendien neemt zij of hij de begeleiding op van leerlingen die hun keuze verder willen uitdiepen, of die vastlopen in hun keuzeproces. Hij betreft hierbij, indien nodig, hun ouders en leerkrachten.

De schoolbegeleiders binnen de Pedagogische Begeleidingsdienst werken complementair met de CLB-medewerkers op het vlak van organisatie en ondersteunen initiatieven van de scholengemeenschap. Zij kunnen, op vraag van de school of scholengemeenschap en in overleg met het CLB, de zorg op zich nemen voor het realiseren van bepaalde bijzondere bepalingen in het beleidscontract.

3.5 Subdomeinen

3.5.1 Studie- en beroepskeuzebegeleiding (SBK)

De studie- en beroepskeuzebegeleiding ligt ingebed in de schoolloopbaanbegeleiding.

Al manifesteert de SBK-problematiek zich op bepaalde momenten voor iedereen wel acuut (bij de zgn. scharniermomenten), toch gaat het om een continu ontwikkelend proces vanaf de intrede in de basisschool. In dit proces interageren doorheen de tijd de drie hoofdrolspelers (actoren): de leerling, de ouders en de school. De persoonlijke eigenschappen van de leerling, zijn ontwikkelingsgeschiedenis, de nagestreefde doelen (traject), de eigenheid van het gezin en van de specifieke school maken dat het SBK-proces een individueel van leerling tot leerling verschillend gebeuren is, ook al zijn er gemeenschappelijke, formele aspecten herkenbaar.

3.5.2 Loopbaanbeslissingen

Schoolloopbaanbeslissingen zijn enerzijds gekoppeld aan de onderwijsstructuur en -inhoud en anderzijds aan de karakteristieken van de leerling en zijn gezin.

In onze onderwijsstructuur moeten schoolloopbaanbeslissingen genomen worden op de zgn. scharniermomenten.

Soms moeten ook schoolloopbaanbeslissingen genomen worden tijdens de leerroute (traject) van de leerling, ook als de structuur dit niet gebiedt, zoals: overzitten, overschakelen naar het Buitengewoon Onderwijs, een B-attest binnen een graad in het secundair onderwijs.

De delibererende klassenraad⁹ heeft hier een grote verantwoordelijkheid.

3.5.3 Het ontwikkelen van goede actorkwalificaties (cf.3.4) bij de betrokkenen

Naarmate de actoren (leerling, ouders, school) competentier worden in de vaardigheden en inzichten die bij een schoolloopbaanuitbouw komen kijken, stijgt de garantie op een goede schoolloopbaanontwikkeling.

De actorkwalificaties zijn, ten aanzien van de leerlingen, geconcretiseerd in de vakoverschrijdende eindtermen (cf. 2.2).

3.6 Evenwichtig en procesgericht

Studiekeuzebegeleiding moet zich richten op het ontwikkelingsproces dat de leerling doormaakt. Binnen dat proces zijn drie componenten werkzaam die onderling interactief zijn en in de tijd evolueren en waarop de begeleiding kan focussen:

⁹ Mededeling van 25 april 2003 betreffende "APR 3 De delibererende klassenraad op het einde van het schooljaar" (M-VVKSO-2003-33).

- *Zelfconceptontwikkeling en –verheldering*
De leerling vormt zich een eigen identiteit, verwerft een positief zelfbeeld.
- *Horizonverruiming*
Kiezen of het richten van de eigen (school)loopbaan veronderstelt een brede kijk op de talloze keuzemogelijkheden die zich aanbieden.
- *Loopbaancompetentie (loopbaanplanning en -sturing)*
Leren een eigen loopbaan te plannen en zichzelf te sturen is een vormingsopdracht die de leerling toelaat zich te ontwikkelen tot een volwassen actor. Hij leert daarbij denken in termen van loopbaanplanning, hij leert beslissingen nemen, leert de invloed van anderen onderkennen en zich hiertegenover plaatsen. Eventueel verwerft hij vaardigheden die hem toelaten zich op een adequate wijze aan te bieden op de arbeidsmarkt.

Bovendien richt een eigentijdse keuzebegeleiding zich op de totale persoonlijkheid van de leerling. Zowel cognitieve als sociaal-emotionele aspecten van het kiezen krijgen aandacht, zoals zal blijken uit de aangeboden werkvormen.

4 Engagements t.a.v. schoolloopbaanbegeleiding

4.1 Gedragen engagements

Leerlingen keuzevaardig maken vereist het engagement van diverse leden van het schoolteam en niet alleen van de leraar, aan wie een klasgroep op een belangrijk scharniermoment, zoals het einde van de eerste graad, is toevertrouwd. In de Mededeling 'Visie op zorg'¹⁰ wordt een overzicht gegeven van de diverse niveaus waarop het zorgbeleid georganiseerd wordt. Deze indeling (individuele leerling, klas, school, scholengemeenschap, waarbij ook nog subniveaus worden aangestipt) moet meegenomen worden bij het overzicht van de engagements die leraren of leden van het schoolteam moeten opnemen in verband met schoolloopbaanbegeleiding.

4.2 Diverse engagements

t.a.v. horizonverruiming

Schoolloopbaanbegeleiding vraagt kennis van het onderwijsaanbod in de hele scholengemeenschap, meer bepaald van de studieprofielen maar ook van het onderwijsaanbod van het hele onderwijs (zowel het secundair als het hoger onderwijs).

Leerkrachten en interne begeleiders kunnen leerlingen helpen meer inzicht te krijgen in het onderwijsaanbod en in de arbeidswereld.

t.a.v. zelfconceptverheldering,

Leerkrachten kunnen leerlingen helpen om een constructief en realistisch zelfbeeld te ontwikkelen. Leerkrachten kunnen leerlingen ook laten ontdekken hoe het keuzegedrag door anderen en door verschillende factoren beïnvloed wordt.

t.a.v. loopbaancompetentie

Leerlingen echt keuzevaardig maken vraagt dat leerkrachten bewust keuzemomenten inbouwen in de les. Daardoor leren leerlingen kiezen en leren zij verantwoordelijkheid opnemen voor keuzes.

4.3 Ondersteuning bij deze engagements

Om dit alles mogelijk te maken moet men:

¹⁰ Mededeling van 20 oktober 2004 betreffende "Visie op zorg" (M-VVKSO-2004-109), vooral hoofdstuk 3, p. 4-10.

- leerkrachten ondersteunen in het vergroten van de eigen actorkwalificaties (inzicht in het verloop van het keuzeproces, basiskennis van de keuzemogelijkheden, inzicht in de keuzedeterminanten, gemeenschappelijk begripkader ...);
- hun bekwaamheid en bereidheid ontwikkelen om leerlingen te begeleiden bij het verwerven van goede actor-kwalificaties voor de eigen (school)loopbaan, o.a. door het creëren van aangepaste vormingssituaties.

De rol van pedagogische begeleiding en nascholing is hier cruciaal.

Keuzevaardigheid ontwikkelen vraagt ook, met het oog op afstemming, vakoverleg in de school en de scholengemeenschap om bovengenoemde inzichten te integreren in de lespraktijk. De schoolbegeleiders kunnen op vraag van scholen en scholengemeenschappen helpen bij het ontwikkelen van een effectieve vakgroepwerking. De vakbegeleiders ondersteunen de vakgroepwerking vanuit een vakspecifieke bevoegdheid.

5 Onderlinge afstemming van scholen in de scholengemeenschap¹¹

De scholengemeenschap probeert in het kader van haar opdracht inzake objectieve leerlingenoriëntering en –begeleiding in samenwerking met diverse partners en actoren zoveel mogelijk remmende factoren met betrekking tot de beperkingen van de kansen van de leerlingen weg te werken en een aantal ondersteunende en stimulerende voorzieningen te treffen.

5.1 Afspraken over de ordening van het rationele onderwijsaanbod

5.1.1 Afspraken over het onderwijsaanbod gericht op het belang van de leerling

- Een **oriëntering met het oog op de mogelijkheden en interesses van de leerling** wordt dikwijls bemoeilijkt door een te individuele opstelling van de scholen. De schoolgebonden omkadering werkt dit eigenlijk in de hand: elke leerling bezorgt de school een aantal uren-leraar; een daling van het aantal leerlingen in een school heeft onmiddellijk zijn weerslag op de tewerkstelling. Deze op tewerkstelling gerichte reflex is dikwijls de aanleiding om het eigen aanbod uit te breiden of een dubbel of zelfs drievoudig aanbod in stand te houden. Gevolg kan zijn dat de oriëntering nog meer in functie van het eigen aanbod gebeurt.
- Een adequate studiekeuzebegeleiding wordt nog steeds doorkruist door vooroordelen t.a.v. sommige onderwijsvormen en studierichtingen, en het watervaleffect dat er uit voortvloeit. Uitgaande van de scholengemeenschap kan men er precies zorg voor dragen een *zo volledig mogelijk aanbod* te doen waarbij men dan uitdrukkelijk een **gelijke waardering van de diverse onderwijsvormen en studierichtingen** uitdraagt. Door onderlinge contacten kunnen voornoemde vooroordelen worden weggewerkt en het watervaleffect bestreden. Leerlingen, ouders en leraren ervaren zo dat de diverse onderwijsvormen en studierichtingen in het secundair onderwijs in al hun verscheidenheid een vormingswaarde hebben.

5.1.2 Open en geleidelijke oriëntering structureel onderbouwd

Oriënteren met het oog op de mogelijkheden van de leerling en een gelijke waardering van de diverse onderwijsvormen en studierichtingen, kan ook structureel worden onderbouwd.

- Een eerste aanzet tot een open en geleidelijke oriëntering gebeurt reeds in het basisonderwijs. Verder biedt, in de eerste graad van het secundair onderwijs, de structuur van de autonome middenschool goede kansen. Los daarvan kunnen de scholen van één scholengemeenschap minstens het keuzegedeelte van de eerste graad op elkaar afstemmen, en dit zowel op het gebied van aanbod als van invulling.

¹¹ Het uitgangspunt vormt hier de Congrestekst van 2 februari 2005 'Op weg naar de scholengemeenschappen van de tweede generatie (M-VVKSO-2005-172) , p. 21-25. Sommige onderdelen (vooral 5.2.3, 5.2.4, 5.3 en 5.4) zijn o.i.v. ontwikkelingen na februari 2005 al grondig geactualiseerd.

- Ook een volwaardig uitgebouwd aanbod per studiegebied in de tweede en derde graad biedt meer kansen op een geleidelijke oriëntering. Het onderzoeken van leerlingenstromen en een behoefteanalyse moeten aan de basis liggen van het werken aan het globale structuurplan. Vanuit die optiek zal men studierichtingen die het tijdelijk wat moeilijker hebben, ondersteunen.
- In dit kader pleiten we er voor om na te denken over de manier waarop de verschillende studierichtingen binnen de scholengemeenschap worden gegroepeerd. Her en der wordt geëxperimenteerd met onderwijsvorm overschrijdende clusters van inhoudelijk verwante studierichtingen. Elders probeert men verwante specialisatiejaren te concentreren op één plaats.
- Bovendien zou elke scholengemeenschap in het kader van een degelijke loopbaanbegeleiding en oriëntering een nauwe band moeten hebben met minimaal één centrum voor deeltijds beroepssecundair onderwijs. Dit wil hoegenaamd niet zeggen dat het CDO haar opleidingsaanbod afstemt op de studiegebieden in het voltijds onderwijs. Zo zouden we mogelijk de kans op een watervaleffect nog verhogen. Voor het deeltijds beroepssecundair onderwijs worden de kwalificaties ontwikkeld in nauw overleg met de sectoren. Op basis daarvan stemt een CDO zijn aanbod af op de tewerkstellingsmogelijkheden in de regio.
- De opname van scholen van het buitengewoon secundair onderwijs in de scholengemeenschappen verruimt ook de samenwerkingsmogelijkheden tussen gewoon en buitengewoon onderwijs (vooral de opleidingsvormen 3 en 4) in het kader van loopbaanbegeleiding.

5.2 Afspraken over een objectieve leerlingenoriëntering en -begeleiding

5.2.1 Informatie

Scholen benaderen ouders en leerlingen met informatie, reclame of allerlei vormen van public relations. Rekrutering mag echter niet ontaarden in een concurrentiestrijd, die de studiekeuze van leerlingen eerder bemoeilijkt. Leerlingen en ouders hebben voldoende en objectieve informatie nodig. Afspraken binnen de scholengemeenschap kunnen de eerlijkheid en de openheid bij het doorgeven van informatie bevorderen.

Heel wat scholengemeenschappen beschikken over een **gemeenschappelijke brochure** en/of een gezamenlijke publiciteitsfolder met het studieaanbod en algemene informatie over de verschillende secundaire scholen van de regio of adverteren gezamenlijk over de bekendmaking van hun studieaanbod. Op sommige plaatsen opteert men voor een **gezamenlijk informatiemoment** in de scholengemeenschap, al dan niet onder de auspiciën van het CLB. Dit gaat vooraf aan schoolgebonden initiatieven zoals de opendeurdag, het overhandigen van een schoolbrochure met pedagogisch project en schoolreglement ... Een inspirerend voorbeeld bieden wij u in **bijlage 4**, waar voor de leerlingen van de eerste graad een bondig overzicht gegeven wordt van heel het onderwijsaanbod van de 2^e graad, waaruit zij kunnen kiezen op basis van hun interesses en mogelijkheden.

5.2.2 Inschrijvingsrecht en intake¹²

De ruime toelatingsvoorwaarden en het nagenoeg absolute inschrijvingsrecht brengen met zich mee dat een school – ook al heeft zij een gegronde niet-willekeurige reden – een leerling bij de inschrijving niet dwingend kan oriënteren naar een andere school, studierichting, onderwijsvorm. Scholen kunnen alleen heroriënteren en ontraden op vrijwillige basis. Wil men hier enig succes boeken, dan vraagt dit ook afstemming van de intake op het niveau van de scholengemeenschap. Scholen zouden kunnen afspreken bij opduikende oriënteringsproblemen in de loop van het intakegesprek aan de ouders altijd een alternatief uit het studieaanbod van de scholengemeenschap aan te reiken en hen uit te nodigen voor een tweede gesprek, vooraleer zij hun definitieve keuze maken.

Het verloop van inschrijvingen moet transparant zijn. Het schoolbestuur heeft het recht de procedure vast te leggen. Voor een ordelijk en kwaliteitsvol inschrijvingenverloop spreekt men best op niveau van de scholengemeenschap een aantal referentiedata af, informeert men tijdig elkaar als bepaalde structuuronderdelen “vol” zijn en voorziet men in een zeer geregelde screening van dubbele inschrijvingen in het eerste leerjaar.

¹² Mededeling van 27 oktober 2005 betreffende “Het decreet betreffende gelijke onderwijskansen –I ingrijpend gewijzigd: een handleiding voor het inschrijvingsbeleid” (M-VVKSO-2005-154)

Om procedures in het LOP of bij de Commissie inzake leerlingenrechten zo veel mogelijk te voorkomen kan men op het niveau van de scholengemeenschap in geval van weigering van een inschrijving wegens volle school of structuuronderdeel, indien mogelijk, een alternatief aanbieden in de scholengemeenschap.

5.2.3 Werking van de toelatingsklassenraad¹³

Door een recente aanpassing van het Organisatiebesluit secundair onderwijs¹⁴ krijgt de toelatingsklassenraad al vast meer tijd en dus ook meer mogelijkheden om bij een beperkt aantal overgangen een beslissing te nemen. Tegelijkertijd worden de schooloverstijgende implicaties door de aangepaste regelgeving in de verf gezet.

Een gunstige beslissing van de toelatingsklassenraad werkt immers schooloverstijgend. Een leerling die na een gunstige beslissing van de toelatingsklassenraad als regelmatige leerling wordt ingeschreven en zich in de loop van het schooljaar in een andere school – in hetzelfde structuuronderdeel – wil inschrijven, voldoet nog steeds aan de toelatingsvoorwaarden. De nieuwe school is m.a.w. gebonden aan de beslissing van de toelatingsklassenraad van de vorige school en moet de leerling inschrijven. Hierop bestaat maar één uitzondering, in geval van rechtsmisbruik. Indien uit de feiten, in casu verandering van school korte tijd na de gunstige beslissing van de toelatingsklassenraad, blijkt dat de leerling nooit de bedoeling had gehad heeft om in deze school zijn loopbaan verder te zetten, is de toelatingsklassenraad van de nieuwe school bevoegd om zelf een nieuwe beslissing te nemen.

Het is hoe dan ook aangewezen om tijdens overleg binnen de scholengemeenschap van de beslissingen van de respectieve toelatingsklassenraden en van de gehanteerde criteria een regelmatig weerkerend aandachtspunt te maken.

5.2.4 Werken met studieloopbanenroosters in het kader van de scholengemeenschap

Een goede studiekeuzebegeleiding doorheen de secundaire studieloopbaan is mede afhankelijk van de bereidheid van de klassenraden om schooloverstijgend te denken. Wie een leerling wil helpen zijn eigen weg te vinden, moet een ruime kijk hebben op het feitelijke onderwijsaanbod en de concrete kenmerken en eisen van de onderwijsvormen en de studierichtingen in de eigen school, in de eigen scholengemeenschap en in de regio. Schoolloopbaanbegeleiding in de eigen scholengemeenschap kan hier een hefboom zijn. Heel wat scholengemeenschappen hebben reeds in overleg een inventaris van studieprofielen of een studieloopbanenrooster uitgewerkt. In **bijlage 5 en 6** vindt u daarvan bestaande en mogelijk inspirerende modellen. In een dergelijk studieloopbanenrooster van een scholengemeenschap inventariseert men de overgangsmogelijkheden zoals de scholen van de betreffende regio die zelf in de praktijk ervaren, eventueel m.i.v. de verschillende mogelijkheden vanuit het buitengewoon secundair onderwijs. Vanuit alle structuuronderdelen worden de overgangsmogelijkheden aangegeven naar de structuuronderdelen in het hogere leerjaar. De overgangen worden onderscheiden in een schaalmodel, bv.

- logische overgangen (rechtstreekse doorstroming mogelijk);
- haalbare overgangen (overgang zonder voorbehoud mogelijk, zonder daarom echt logisch te zijn);
- problematische overgangen (overgang onlogisch wegens moeilijk op te vullen hiaten);
- haast onmogelijke overgangen (onmogelijk of sterk afgeraden).

Bij het uittekenen van een studieloopbanenrooster gaat men planmatig te werk:

- men probeert zicht te krijgen op het studieaanbod volgens een in de scholengemeenschap afgesproken stramien (bv. veronderstelde beginsituatie bij elke studierichting; de reële overstapmogelijkheden; wat bijgewerkt moet/kan worden; voorziene remediëring);

¹³ Mededeling van 27 augustus 2007 betreffende “de toelatingsklassenraad” (M-VVKSO-2007-040) + bijlagen

¹⁴ Besluit van de Vlaamse regering van 19 juli 2002 betreffende de organisatie van het voltijds secundair onderwijs.
<http://www.ond.vlaanderen.be/edulex> > *rubrieken wetgeving* > *secundair onderwijs* > *organisatie*

- men heeft oog voor de complexiteit: studierichtingen met een zelfde naam hebben niet altijd dezelfde inhoud (inkleuring t.g.v. de invulling van het complementair gedeelte ...).

Eens deze studieloopbanenroosters opgesteld zijn, begint in feite het echte werk, de concrete toepassing in de schoolloopbaanbegeleiding.

Schoolteams moeten hier regelmatig en grondig over gebriefd worden (personeelsvergaderingen, pedagogische studiedagen, richtlijnen voor het verloop van de delibererende klassenraden...).

Leraren moeten ze te allen tijde kunnen inkijken en in ieder geval moeten de studieloopbanenroosters steeds beschikbaar zijn en geraadpleegd worden bij:

- intakegesprekken;
- begeleidende klassenraden, bijvoorbeeld als een advies tot overgang naar een andere studierichting ter sprake komt in de loop van het schooljaar;
- delibererende klassenraden met het oog op kwaliteitsvolle oriënteringsattesten en -adviezen: het voordeel van het model in **bijlage 6** is precies de gebruiksvriendelijkheid en hanteerbaarheid, bij voorbeeld bij deliberaties.

In de scholengemeenschap onderzoekt men best ook elk jaar of er geen aanpassingen moeten gebeuren, bv. bij veranderingen in het aanbod of in de inhoud van een of andere studierichting.

5.2.5 Afspraken i.v.m. individuele leerlingenbegeleiding

Leerlingenbegeleiding bestaat uit geïntegreerde acties vanuit preventief, remediërend of educatief oogpunt in het belang van de totale ontplooiingskansen van de leerling. Een hogere kwaliteit wordt bereikt als de acties worden gecoördineerd. De scholen van eenzelfde scholengemeenschap kunnen werken aan een gezamenlijke en doordachte visie op leerlingenbegeleiding. Het pedagogische dossier van de leerling maakt daar een essentieel en onmisbaar deel van uit.

Het is zinvol dat de scholen afspraken maken over hoe bij schoolverandering relevante elementen van het pedagogische dossier worden doorgegeven aan de andere secundaire school. Aldus kunnen de leraren voortbouwen op de inspanningen en de ervaringen van hun collega's.

Soms is de draagkracht van een school (personeel en/of medeleerlingen) onvoldoende om een leerling die zwaar probleemgedrag vertoont, op school te kunnen houden. Er volgt een tuchtprocedure die uitmondt in een definitieve uitsluiting. Als deze leerling zich elders aanbiedt, heeft hij er inschrijvingsrecht op voorwaarde dat hij voldoet aan de toelatings- en overgangsvoorwaarden en er geen problemen rijzen bij de ondertekening van schoolreglement en opvoedingsproject. Er gelden immers dezelfde weigeringsgronden als bij het begin van het schooljaar. We menen dat hierover overleg nodig is binnen de scholengemeenschap; voor eenmalige studierichtingen in het eigen net eventueel zelfs binnen het LOP. Het kan niet de bedoeling zijn dat deze probleemleerlingen in de loop van het schooljaar doorgeschoven worden van de ene naar de andere school.

5.2.6 Deliberatie en attestering

De uiteindelijke bedoeling van studieloopbanenroosters is het in kaart brengen van de overgangen op scharniermomenten met het oog op (her)oriëntering door de delibererende klassenraad en het formuleren van gepaste adviezen en clausuleringen. Scholen zullen – door elkaar te informeren – van elkaar leren en naar elkaar toegroeien. Zo komen we tot een betere afstemming van het attesteringsbeleid. Het lijkt ons bv. evident dat een delibererende klassenraad, die wil besluiten tot een oriënteringsattest B omdat hij een logische overgang op het niveau van de eigen school wil afsluiten, zich ook buigt over de vraag of logische overgangen op het niveau van de andere scholen van de SG dan wel mogelijk zouden zijn.

Het is wenselijk dat scholen die tot dezelfde scholengemeenschap behoren, ook overleggen over hun **visie op bijkomende proeven**. Een gezamenlijk uitgedragen, onderbouwde visie zal de kans op betwistingen immers verkleinen.

5.3 Onthaal van anderstalige nieuwkomers ¹⁵

Een specifiek aandachtspunt in het domein van de studieloopbaanbegeleiding vormt de trajectbegeleiding van de anderstalige nieuwkomers. Ook hier moet de scholengemeenschap – conform haar decretale opdrachten – zowel zorg dragen voor het onderwijsaanbod als voor een optimale keuzebegeleiding van de onthaalleerlingen (“okanners”).

5.3.1 *Het organiseren van een onthaaljaar*

Sinds het schooljaar 2001-2002 is de organisatie van het onthaalonderwijs gekoppeld aan de scholengemeenschap omdat de nodige expertise en knowhow dan kunnen worden gebundeld. Om in aanmerking te komen voor de toekenning van specifieke uren voor onthaalonderwijs, moeten de scholen van de scholengemeenschap, naast een aantal andere voorwaarden in totaliteit minstens 25 anderstalige nieuwkomers hebben ingeschreven op 1 oktober of op een latere datum. Wel moet de scholengemeenschap die de oprichting van een onthaaljaar vanaf 1 september overweegt daartoe reeds een gemotiveerde aanvraag indienen vóór 1 juni van het voorafgaande schooljaar. In de scholengemeenschap moeten hiervoor afspraken gemaakt worden:

- of één school, dan wel meerdere scholen het onthaaljaar zullen organiseren;
- welke school van de scholengemeenschap aangeduid wordt als “contactschool” voor de overheid;
- hoe de specifieke uren-leraar en de reguliere uren-leraar, die de anderstalige nieuwkomers die regelmatig ingeschreven waren op 1 februari van het voorafgaande schooljaar, genereren, verdeeld worden tussen de contactschool en de andere onthaalscholen van de scholengemeenschap.

Voor de katholieke scholengemeenschappen moet het een aandachtspunt zijn dat er in ons net regionaal voldoende aanbod is van onthaalonderwijs. In sommige steden, maar ook in andere gebieden waar leerlingenstromen de grenzen van de scholengemeenschap overschrijden, zullen scholengemeenschappen over de organisatie van het onthaalonderwijs onderlinge afspraken moeten maken in verband met de toeleiding van leerlingen naar het onthaalonderwijs in een aangrenzende scholengemeenschap.

5.3.2 *Vervolgcoaching*

De regelgeving over de organisatie van onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers is met ingang van 1 september 2006 grondig gewijzigd. Er wordt nu binnen het onthaalonderwijs ook voorzien in vervolgtrajecten. De onthaalschool krijgt voor de coaching van dit vervolgtraject 22 uren. Uitdrukkelijker dan vroeger wordt onthaalonderwijs duidelijk een opdracht van niet alleen de onthaalschool zelf, d.w.z. van de school die het onthaaljaar als structuuronderdeel inricht. Ook alle vervolgscholen, nl. scholen waarin leerlingen terechtkomen na het volgen van het onthaaljaar, maken vanaf nu deel uit van het onthaalonderwijs. De vervolgschool kan voor de begeleiding van de ex-okanner best beroep doen op de expertise en de ondersteuning van de vervolgcoach(es) van de onthaalschool, met hen geregeld overleg hebben en efficiënt samenwerken.

Vandaar de noodzaak om het overleg en de samenwerking goed te organiseren allereerst binnen de scholengemeenschap, eventueel ook met aangrenzende scholengemeenschappen, vooral in en rond de steden. Tevens moet men ook oog hebben voor de netoverstijgende aspecten. Immers leerlingen zullen na het onthaaljaar niet altijd kiezen voor een vervolgschool binnen hetzelfde net.

Het uitstippelen van een leertraject voor een (ex-) okanner gebeurt in samenwerking met het betrokken CLB. Vermits de scholen van éénzelfde scholengemeenschap contracten moeten afsluiten met één CLB, is het zeker voor scholen uit scholengemeenschappen met één of meerdere onthaalscholen aangewezen in de besprekingen omtrent de bijzondere bepalingen van het beleidscontract met het CLB en na overleg in de scholengemeenschap duidelijke afspraken te maken over de rol van onthaalschool, vervolgschool en CLB m.b.t. het onthaalonderwijs.

¹⁵ Mededeling van 13 november 2006 betreffende “Onthaalonderwijs meer dan ooit een zaak van alle scholen” (M-VVKSO-2006-124)

5.4 Overgangsbegeleiding van basis- naar secundair onderwijs

Het realiseren van optimale ontplooiingskansen voor alle leerlingen is een gedeelde zorg voor basis- en secundaire scholen. Het spreekt voor zich dat beide niveaus regionaal zichtbaar meer en meer gaan samenwerken ondermeer rond een open en geleidelijke oriëntering, waartoe de eerste aanzet in het basisonderwijs wordt gegeven.

5.4.1 Samenstelling regionale samenwerkingsverbanden

Regionale samenwerking, die verder gaat dan het doorgeven van gegevens, gebeurt bij voorkeur via de scholengemeenschappen basis- en secundair onderwijs. Ideaal voor regionale samenwerking zou zijn dat het territorium van één scholengemeenschap SO samen zou vallen met dat van één of meerdere scholengemeenschappen BaO. Soms benadert men dit ideale model, als een scholengemeenschap SO bestaat uit twee subregio's (bijvoorbeeld kleinere gemeenten). Op dit subregionaal vlak is territoriale afstemming met de scholengemeenschap(en) BaO soms wel mogelijk.

Een bijkomend aandachtspunt hierbij is de positie van het buitengewoon onderwijs. Niet alle scholen buitengewoon onderwijs maken deel uit van een scholengemeenschap. Toch is het noodzakelijk deze scholen mee te nemen in de regionale pedagogische samenwerking.

Waar territoriale afstemming van de scholengemeenschappen van de twee niveaus totaal niet gerealiseerd is, bestaat er ongetwijfeld een aanzienlijke drempel om tot pedagogische samenwerking te komen. Niettemin hebben de meeste basisscholen wel zicht op hun "uitstroomscholen" en weten de meeste secundaire scholen heel goed uit welke basisscholen zij rekruteren. Via wat zoekwerk en creativiteit van gemotiveerde directies, die overtuigd zijn van de meerwaarde van niveauoverstijgende samenwerking komt men in diverse regio's ook tot samenwerkingsplatforms. Men moet er daarbij wel over waken dat men zo breed mogelijk focust. Het belang van de leerling primeert en niet de rekrutering of de doorstroming van basis- naar secundair onderwijs op dezelfde campus. In steden met meerdere scholengemeenschappen SO kan samenwerking met het basisonderwijs alleen gerealiseerd worden over de grenzen van de scholengemeenschappen heen. Zeker waar samenwerking op territoriale hinderpalen stuit, kunnen pedagogische begeleiders en/of coördinerende directeurs het terrein verkennen en kunnen ze de samenwerking stimuleren.

In diverse regio's rijst hoe langer, hoe meer de vraag naar netoverstijgende pedagogische samenwerking. Leerlingen veranderen immers bij de overstap van BaO naar SO niet zelden van net. In onze visie dient de niveauoverstijgende werking het belang van de leerling. In regio's waar netoverstijgende overstappen een reëel gegeven zijn, komt het er dus op aan in het belang van de leerling en met het oog op continuïteit van zorg goede contacten te onderhouden met de collega's van andere netten. Dit wil niet zeggen dat continuïteit van zorg over de niveaus heen het werkdoel van de lokale overlegplatforms is. Deze pedagogische samenwerking valt buiten de decretale opdrachten van het LOP (omgevingsanalyse, bewaken van en bemiddelen inzake inschrijvingsrecht). Scholen die er toch zouden aan denken via samenwerking tussen LOP BaO en LOP SO te werken aan de continuïteit van zorg moeten er wel rekening mee houden dat de samenstelling van de LOP's decretaal vastligt. Vrije keuze van partners is in dat geval niet aan de orde.

5.4.2 BaSO-proces

De laatste leerjaren van het gewoon en buitengewoon basisonderwijs, de eerste graad van het gewoon secundair onderwijs, de eerste leerjaren van het buitengewoon secundair onderwijs (o.a. het observatiejaar in opleidingsvorm 3) spelen een cruciale rol in de schoolloopbaan van de leerling.

Dat inzicht leidde in diverse regio's tot initiatieven waarbij schooldirecties en/ of leden van schoolteams elkaar op regelmatige en constructieve wijze ontmoetten om de overgang van BaO naar SO voor de leerlingen zo vloeiend mogelijk te laten verlopen. Dit overleg beoogde niet in de eerste plaats het doorgeven van individuele leerlinggegevens maar het voortzetten van de zorg voor elke individuele leerling bij de overgang naar het secundair onderwijs.

De nood aan een registratie-instrument, met name een z.g. BaSO-fiche kreeg vooral gestalte toen men in het secundair onderwijs ervoer hoe moeilijk het kon zijn om bij de start van een eerste leerjaar A of B juiste én accurate gegevens betreffende een leerling te verzamelen zodat de start van het schooljaar in optimale omstandigheden kon verlopen. Om aan dat probleem tegemoet te komen, werden, vooral sinds de GOK- werking op school, intakeformulie-

ren ontworpen die tijdens een gesprek bij de inschrijving door de intaker en de ouders werden ingevuld. Ook werd vorming voorzien voor de intakers en/of inschrijvers om hen te leren omgaan met methodieken om een intake te optimaliseren, met ouders in communicatie te gaan, zorgvragen te leren detecteren enz.

Tegelijkertijd kwam men bij de groeiende regionale contacten en kennismakingsprocessen in het SO tot de vaststelling dat schoolteams van het BaO jarenlang knowhow betreffende zorgbreed werken hadden opgebouwd maar dat die vaak verloren ging bij de overgang van het basis- naar het secundair onderwijs, met als gevolg dat men bij contacten met ouders of bij begeleiding van leerlingen wel eens van nul startte.

Wanneer scholen zich voornemen om te werken met een BaSO-fiche, is een zorgvuldig kennismakings- en bewustwordingsproces tussen de partners in die zin van primordiaal belang. Wanneer scholen of scholengemeenschappen SO van een bepaalde regio een op het eerste gezicht ook voor hen bruikbare BaSO-fiche van een andere regio leren kennen, gaat men soms overijld te werk. Zonder de werking en de doelstellingen van de uitgenodigde partnerscholen goed te kennen kan men bezwaarlijk een bestaande BaSO-fiche overnemen. Het is evenmin aangewezen om als eerste stap in de samenwerking aan een werkgroep de opdracht geven om in een kort tijdsbestek een BaSO-fiche te ontwerpen, waarmee men zo vlug mogelijk aan de slag kan. Dit kan niet de bedoeling zijn. Centrale doelstelling is de optimale overgangsbegeleiding van de leerlingen en niet het kunnen beschikken over een instrument voor inschrijvingen. Een BaSO-fiche is geen doel op zich maar een middel om met verscheidene scholen samen een goede overgangsbegeleiding te realiseren. Indien men het lokaal in grote lijnen over een gemeenschappelijke benadering eens is, kan het werken aan een BaSO-fiche wel een katalysator zijn voor verdere verdieping en concretisering van de regionale samenwerking.

Zeker op termijn moet het werken met een BaSO-fiche resulteren in een win-win-relatie voor BaO en SO. De secundaire school vraagt niet zo maar, zij engageert zich om met de informatie vanuit het BaO aan het werk te gaan, om de collega's van het BaO verder op de hoogte te houden en om ze eventueel via consultatie bij de verdere zorg voor de leerling te betrekken. De basisschool gééft niet zo maar, ze krijgt meer zicht op de studieloopbaan van haar leerlingen: behaalde attesten, studiekeuze na elke graad/fase (BuSO), eventuele al dan niet geadviseerde verandering van studierichting, opleiding(svorm) in de loop van een graad. Die feedback en outputinformatie is ongetwijfeld voor de basisschool interessant met het oog op haar interne evaluatie.

Directies en leraren wijzen soms op het gevaar van toenemende administratieve last in het basisonderwijs als mogelijk gevolg van het werken met een BaSO-fiche. Ondermeer om dit gevaar te voorkomen zullen wij verderop in de tekst pleiten om de BaSO-fiche zoveel mogelijk te integreren in de reeds bestaande overgangsbegeleiding. Dit beperkt het bijkomend werk en zal op termijn zelfs tijdswinst opleveren. In de plaats van versnipperd-en overlappend werk van leraren en CLB-medewerkers komt een coherente werking.

Om de administratieve last in de hand te houden, zou men ook kunnen afspreken, dat in een eerste fase alleen een BaSO-fiche opgesteld wordt voor 'zorgleerlingen'. Daartegenover staat echter dat een leerling met een BaSO-fiche dan als 'een probleemgeval' zou kunnen gepercipieerd worden. Ook moet men dan vooraf gaan afbakenen wat men precies onder 'zorgleerling' verstaat en loopt men het gevaar om leerlingen te 'etiketteren'.

Het samen invullen van een BaSO-fiche door ouders en school kan de ondersteuning van elk kind mooi afsluiten. Het geeft aan het team van de basisschool ook de voldoening dat het zijn doelen heeft kunnen realiseren.

5.4.3 De inhoud van de BaSO-fiche: de zorg voor de leerling centraal

De BaSO-fiche is ontstaan als antwoord op te weinig continuïteit van zorg bij de overstap naar het secundair onderwijs. Een BaSO-fiche heeft dus een andere doelstelling dan een schoolrapport. Dat moet zich ook in de inhoud weerspiegelen. Men dient zich te beperken tot gegevens die relevant zijn voor de continuïteit in de zorg: wat heeft men in de basisschool aan interne en externe zorg verstrekt? Wat daarvan verdient opvolging in het secundair onderwijs?

Bij het formuleren van de items moet men aandacht schenken aan de beeldvorming, waartoe sommige formuleringen aanleiding kunnen geven. Men moet zich hoeden voor ongenueanceerd taxeren van leerlingen. Zowel de auteur als de lezer kan gegevens, soms onbewust en ongewild, foutief interpreteren. Reden te meer om goed te waken over de relevantie en over de verwoording van de verstrekte gegevens.

Een kind is ook meer dan een zorgkind. Elk kind heeft kwaliteiten, vaardigheden en mogelijkheden. Ook deze punten moeten naar boven gehaald worden. Ze vormen in de communicatie met ouders en met het kind een tegengewicht voor soms moeilijker bespreekbare minpunten. Ze tonen ook aan dat leerkrachten een kind altijd weten te waarderen en ze bieden voor ouders een perspectief. Een boodschap over alleen maar 'gebreken', stoot af en maakt communicatie onmogelijk. Het is trouwens vaak één van de redenen waarom sommige ouders systematisch oudercontacten vermijden.

Vele BaSO-fiches nemen – zij het in zeer verschillende vorm – gegevens op in verband met de oriëntering en latere studiekeuze van de leerling. Als argument wordt dan vaak gebruikt dat ook een goede oriëntering een aspect van zorg is. Het hangt er natuurlijk vanaf wat men dan onder 'goede oriëntering' verstaat. Ons uitgangspunt was de aandacht voor de optimale ontwikkelingskansen van het kind en de gedeelde verantwoordelijkheid hiervoor van BaO en SO. Als men wil dat een kind alle mogelijkheden krijgt om zich optimaal te ontplooien, impliceert dit ook respect voor het oriënterend karakter van de eerste graad SO en voor een brede basisvorming. Een advies of keuze voor 1A, 1B of BuSO kan, naargelang het algemeen concept van de fiche, ergens een plaats krijgen. Adviezen voor tso, kso, aso of bso – een keuze die pas na de eerste graad kan gebeuren – zijn op het einde van de basisschool irrelevant, zowel in een BaSO-fiche als in een schoolrapport.

5.4.4 Centrale rol van de ouders

Ouders zijn de eerste verantwoordelijken voor de opvoeding van hun kinderen. Relevante informatie doorgeven over leerproblemen, leerstoornissen, gegevens van medische aard, schoolrapporten, enz. behoort tot hun verantwoordelijkheid. Leerlingengegevens geregistreerd in een BaSO-fiche kunnen bijgevolg alleen via hen aan de secundaire school doorgegeven worden.

Het gaat hierbij echter over veel meer dan over het respecteren van de privacywetgeving. Wezenlijk zijn de communicatie met ouders en de betrokkenheid van ouders bij het BaSO-proces en de BaSO-fiche. Het doornemen en invullen van een BaSO-fiche is geen afstandelijke en formele bedoening. Het is een wederzijds engagement waarbij ouders én school elkaar ontmoeten en vanuit dezelfde bekommernis relevante informatie samenbrengen. Centraal in deze staat het kind met zijn/haar ontplooiingskansen (en grenzen). Samen de BaSO-fiche invullen is voor ouders ook een erkenning van hun zorg voor hun kind.

Zorgvuldige communicatie naar alle ouders en wezenlijke ouderbetrokkenheid maken dat de BaSO-fiche een instrument wordt dat door de ouders gewaardeerd wordt en dat bij inschrijvingen spontaan afgegeven wordt. In sommige regio's slaagt men er in van bij de start gemandateerde ouders bij het conceptueel werk te betrekken. Mits geregelde terugkoppeling naar de diverse oudercomités, verloopt de latere communicatie naar en sensibilisering van de ouders dan wellicht vlotter.

5.4.5 Samenwerking met CLB

In de zorg voor kinderen is ook het CLB een partner. Het ligt daarom voor de hand om het CLB systematisch bij de voorbereidingen van de BaSO-informatie te betrekken. In een aantal regio's nemen CLB-medewerkers trouwens het voortouw voor een BaSO-proces.

CLB-medewerkers beschikken soms over informatie die omwille van hun beroepsgeheim en/of op vraag van ouders niet altijd met de school gedeeld kan worden. Ook hun expertise betreffende leerstoornissen en leerstimuli moet men betrekken en integreren in de schoolwerking. Op dat vlak zijn sommige CLB-medewerkers door hun opleiding beter geplaatst dan leerkrachten en zorgcoördinatoren, ook al hebben die laatste via nascholing kennis opgedaan, die hen in staat stelt om specifieke zorgvragen goed te herkennen. Niet zelden kan het CLB ten behoeve van beginnende leerkrachten ook duiding en tips geven betreffende de aanpak van een kind.

Concrete omstandigheden brengen soms mee dat CLB's in een BaSO-proces een minimale rol vervullen, ook al zijn de CLB-medewerkers vaste partner in het MDO of in de klassenraad (BuO). Ook bij minimale participatie van het CLB zal men praktische afspraken moeten maken. Overlappend van gesprekken met ouders, zorginformatie in de zin van twee op elkaar volgende oudercontacten, één van de school en één van het CLB, om over hetzelfde te praten moet men absoluut vermijden.

5.4.6 **Rol van de leerling: mijn BaSO-fiche**

Uiteindelijk staat bij het concept en de inhoud van de BaSO-fiche de leerling centraal. Maar vergeten wij die leerling soms niet als één van de actoren in het hele proces? In sommige regio's, waar in het zesde leerjaar of in het laatste jaar van het BuBaO rond 'leren kiezen' gewerkt wordt met het werkboekje van het CLB *Op stap naar het secundair onderwijs*, heeft men de leerling een eigen plaats of zelfs een centrale plaats ("Mijn BaSO-fiche") gegeven in de opbouw en de inhoud van de fiche. Dit ligt ongetwijfeld in de lijn van de prioritaire keuze voor een (geïntegreerd) BaSO-proces. De leerling erin betrekken kan ook als voordeel hebben dat men dan niet vergeet om naast beperkingen ook mogelijkheden, vaardigheden en belangstellingspunten in de verf te zetten.

5.4.7 **Geïntegreerd werken met een BaSO-fiche**

Om het werken met de BaSO-fiche zowel in de basisschool als in het secundair vlot te laten verlopen en om bijkomende administratieve last te vermijden, is het belangrijk dat de BaSO-fiche geïntegreerd wordt in de bestaande overgangsbegeleiding. Het gebruik van het VCLB werkboekje in het 6e leerjaar is daar één element van.

5.5 **Samenwerking met het buitengewoon secundair onderwijs**

Bijzondere zorg besteden aan de ontwikkeling van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften is een elementaire pijler van het christelijke opvoedingsconcept. We moeten zoeken naar de optimalisering en het intensifiëren van de zorg voor leerlingen die specifieke ondersteuning voor hun ontwikkeling nodig hebben. Een continue en grondige evaluatie van de bestaande onderwijsvoorzieningen op het niveau van de klas en de school voor zowel het gewoon als het buitengewoon onderwijs is nodig. Hoe kan het vigerende aanbod verbeterd worden?

Een bijsturing van de bestaande organisatie van het onderwijs met het oog op een groei naar meer maatwerk, kan vandaag zeker nuttig zijn. We denken hierbij aan maatregelen die de afstanden tussen scholen verkleinen of onduidelijkheden of overlappings wegwerken. Zeer in het bijzonder dienen scholen voor gewoon en voor buitengewoon onderwijs samen te onderzoeken hoe ze hun onderwijsaanbod in het belang van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften beter op elkaar kunnen afstemmen. BuSO – opleidingsvorm 3 moet worden gesitueerd t.a.v. deel – en voltijds BSO.

Aan die afstemming zijn verschillende elementen te onderscheiden, o.m.

- samenwerking of overleg van teams met het oog op meer inhoudelijke afstemming, bv. m.b.t. krachtlijnen van het pedagogisch project en het curriculum, gelijkgerichtheid in aanpak en aangewende leermiddelen, het werken met flexibele groepering, goede leerlingenbegeleiding en ontwikkelingsbevorderende onderwijsstijl;
- verfijning van de verwijzings- en terugplaatsingsprocedure, o.a. zorg voor intensieve communicatie tussen school en ouders;
- samenwerking op leerlingenniveau (bijvoorbeeld in de vorm van gemeenschappelijke activiteiten ...).

Uit deze samenwerking met het BuSO kan het gewoon secundair onderwijs expertise halen en verwerven rond omgaan met leerlingen met leermoeilijkheden, bv. het bijzondere programma rond autisme, handelingsplannen in het kader van meer geïndividualiseerd onderwijs, omgaan met gedragsmoeilijke leerlingen.

De opname van het BuSO in de scholengemeenschappen biedt hier nieuwe kansen. Voor sommige types zal het rekruteringsgebied de grenzen van de scholengemeenschap overschrijden zodat samenwerking met verschillende scholengemeenschappen wenselijk is.

In de komende jaren zal – in het kader van het dossier 'leerzorg' – de samenwerking met buitengewoon onderwijs wellicht hét aandachtspunt worden.

5.6 **Overgang naar het hoger onderwijs (SOHO)**

Goede contacten tussen de scholengemeenschap en de instellingen hoger onderwijs kunnen bijdragen tot een optimale doorstroming van leerlingen naar het hoger onderwijs. In de loop van dit schooljaar zal het VVKSO een Mede-

deling publiceren over SOHO waarin deze samenwerking ruimer wordt gekaderd. De Mededeling zal focussen op het studiekeuzeproces dat de leerlingen doorlopen en de ondersteunende rol die het CLB daarbij speelt. Ook de samenstelling en invulling van het lesprogramma komt aan bod. Dit lesprogramma heeft aandacht voor de bevordering van de zelfstandigheid en de ontwikkeling van keuzevaardigheden bij de leerlingen.

6 Uitdagingen voor een wellicht nabije toekomst

Maar naast 'leerzorg' en 'aandacht voor SOHO' tekenen zich in de nabije toekomst nog andere nieuwe opdrachten af, die te maken hebben met schoolloopbaanbegeleiding.

6.1 Nog meer bevoegdheden voor de toelatingsklassenraad in verband met 'haast onmogelijke overgangen'?

In 5.2.3 verwezen we in het kader van de werking van de toelatingsklassenraden naar de recente wijzigingen in het Organisatiebesluit secundair onderwijs. Het lag in de bedoeling van de Minister van Onderwijs en Vorming hierin ook maatregelen op te nemen om ondoordachte overgangen in het secundair onderwijs moeilijk te maken. Het VVKSO heeft hem in dit opzet uitdrukkelijk gesteund en kon zich terugvinden in het voorstel om bepaalde studieveranderingen binnen de tweede graad en bij de overstap van de tweede naar de derde graad in algemene zin uit te sluiten, waarbij individuele afwijkingen op basis van beslissingen van de toelatingsklassenraad mogelijk zouden blijven.

Op het einde van het schooljaar 2006-2007 liep het echter mis. Op 21 juni 2007 verklaarde de Minister in het Vlaams parlement dat tijdens een interkabinettenwerkgroep was vastgesteld dat het dossier politiek onvoldoende werd gedragen. Tevens bevestigde hij uitdrukkelijk dat de voorgestelde bijstellingen van het toelatingsbeleid volledig pasten in het kader van gelijke onderwijskansen, degelijke leerlingenoriëntering en weloverwogen studiekeuzes, als basisvoorwaarden om een goede studieloopbaan uit te bouwen die leidt tot volwaardige kwalificatie. Gezien het gevorderde tijdstip werd dan het onderdeel 'haast onmogelijke overgangen' uit het betrokken besluit gelicht. Maar in dezelfde parlementaire zitting bevestigde de Minister – tot tevredenheid van het VVKSO – zijn voornemen om in het schooljaar 2007-2008 dit dossier opnieuw op te nemen.

Indien deze geplande verstrakking van bepaalde toelatingsvoorwaarden en de eraan gekoppelde verruiming van de bevoegdheid van de toelatingsklassenraad in de loop van dit schooljaar gerealiseerd wordt, heeft dit onmiddellijke repercussies op de studieloopbanenroosters (5.2.4) die in scholengemeenschappen zijn opgesteld. De geplande wijziging van het Organisatiebesluit voerde het nieuwe begrip 'haast onmogelijke overgangen' in, die alleen maar in individuele gevallen door een toelatingsklassenraad kunnen toegestaan worden. Dat zou impliceren dat

- scholengemeenschappen die studieloopbanenroosters hebben uitgewerkt weliswaar een voorsprong hebben in vergelijking met andere scholengemeenschappen;
- maar dat zij in de rubrieken 'problematische overgangen' en 'haast onmogelijke overgangen' een en ander moeten bijsturen. Dit laatste begrip krijgt immers in de geplande wijziging van het organisatiebesluit SO een nieuwe strikt juridisch omschreven definitie.

6.2 De competentieagenda

In een persmededeling van 14 mei 2007¹⁶ lanceerde de Minister "de competentieagenda", het opzet waarbij de Vlaamse regering en de sociale partners de handen in mekaar slaan voor een totaalaanpak talentontwikkeling. De competentieagenda, waarvoor over drie jaren gespreid in de begroting 38 miljoen € wordt uitgetrokken, bevat tien in fiches uitgeschreven prioriteiten die, over de grenzen van onderwijs, werkgevers- of werknemersorganisaties heen, de capaciteiten van zowel studenten, werkzoekenden als werknemers moeten erkennen én inzetten.

De onderwijskoepels onderschrijven de uitgangspunten en de actielijnen die in de competentieagenda worden opgenomen en willen ook meewerken aan de realisatie als een loyale partner. Bij alle fiches die rechtstreeks of zijdelings met het onderwijs te maken hebben gaan de onderwijskoepels een aantal concrete engagements aan. Gelet op de

¹⁶ <http://www.ond.vlaanderen.be/nieuws:2007p/0514-competentieagenda.htm>.

complexiteit van de problematiek en de verwevenheid van de rollen die de vier partners moeten opnemen, zal de realisatie van die engagementen alleen mogelijk zijn indien de andere partners ook aan een aantal verwachtingen van de onderwijskoepels voldoen.

De eerste prioriteit "Competenties uitbouwen in het onderwijs" gaat eigenlijk over "studiekeuzebegeleiding" en heeft dus rechtstreeks te maken met het onderwerp van deze Mededelingen

6.2.1 *Engagementen*

- De onderwijskoepels willen meewerken aan de opbouw van een competentieportfolio dat de leerling doorheen het leerplichtonderwijs opbouwt. Vanuit het registreren van de eigen talenten, interesses en competenties groeit stilaan een matching met de vereiste competenties in sectoren, beroepen, verdere studies.
- De onderwijskoepels willen maatregelen nemen om studie- en beroepskeuze meer aan bod laten komen in de derde graad BaO en de eerste graad SO. Deze maatregelen zijn een concretisering van volgende uitgangspunten:
 - Een goede studiekeuze is een geïnformeerde studiekeuze. Kennismaking met beroepen en studierichtingen vertrekt vanuit de interessegebieden van de leerling. Bedrijfsbezoeken, gesprekken met ondernemers, simulatieoefeningen (cfr. beroepenhuis) moeten vooral gericht zijn op brede informatie over de mogelijkheden tot zelfrealisatie. Een beroepeninfobeurs of een openbedrijvendag voor leerlingen uit BaO3 en SO1 georganiseerd op Resoc-niveau kan een uitstekend informatiemiddel zijn.
 - Studiekeuze is een proces dat zich in een cruciale fase bevindt tijdens de schoolloopbaan van elke jongere tussen 10 en 14 jaar. Jongeren moeten in die periode hun keuzebekwaamheid verhogen. Dit vraagt de ontwikkeling van een aantal vakoverschrijdende vaardigheden zoals planmatig werken en probleemoplossend denken. De eerste graad SO moet dus integraler bekeken worden met minder nadruk op de vakken zelf. Dit kan zich uiten in meer projectmatig en vakoverschrijdend werken. Door de nadruk te leggen op vakoverschrijdende vaardigheden kan een dubbel spoor opgehouden worden waarbij zowel kinderen die op 12 jaar al hun studiekeuze gemaakt hebben als kinderen die zich voorbereiden op een studiekeuze vanaf 14 jaar een uitdagende en boeiende inhoud aangeboden krijgen.
 - Consequent werken aan keuzevaardigheid kan leiden tot een soepeler overgang tussen BaO en SO.
- De CLB's ontwikkelen methodieken en materiaal om studie- en beroepskeuze tot een continu proces te maken. Hiertoe kunnen zij ook samenwerken met VDAB en andere partners.

6.2.2 *Verwachtingen t.a.v. de overheid*

- De aanpassing op middellange termijn van zowel het curriculum als de structuur van de 1ste graad.
- De samenwerking met VDAB bij het ontwikkelen van een competentieportfolio en materiaal voor studie- en beroepskeuze. Daartoe wordt een taskforce CLB-VDAB opgericht.
- Het aansturen van een verandering in de lerarenopleiding die aansluit bij de andere aanpak van de 1ste graad SO.

6.2.3 Verwachtingen t.a.v. de inter-professionele werkgevers- en werknemersorganisaties

De bereidheid van de sectoren om mee te werken aan initiatieven gericht op 10- tot 14-jarigen rond studie- en beroepskeuze en geïntegreerd in een brede visie op de oriëntering van leerlingen.

Ook andere prioriteiten hebben rechtstreeks of zijdelings met onderwijs te maken:

- Competenties opdoen via leren en werken (“werkplekleren”);
- Actieplan zelfstandig ondernemen voor het onderwijs (“ondernemend onderwijs”);
- Kennen van verworven competenties op de arbeidsmarkt (“EVC” of elders verworven competenties”).

Het spreekt voor zich dat het VSKO – in overleg met de andere onderwijskoepels – dit dossier nauwgezet zal opvolgen. Voor het onderwerp dat ons aanbelangt in het kader van deze Mededeling betekent dit wel dat bv “portfolio van de leerling” hierin in de toekomst een plaats zal moeten krijgen.

Bijlagen (pdf)

- M-VVKSO-2007-072-B01: Wat omvat studieloopbaanbegeleiding in een CLB?
- M-VVKSO-2007-072-B02: Overzicht van CLB – methodieken en werkmiddelen i.v.m. schoolloopbaanbegeleiding
- M-VVKSO-2007-072-B03: Studieloopbanen ... op weg naar je eigen toekomst
- M-VVKSO-2007-072-B04: Infoavond voor de leerlingen van de 1^e graad van de SG KOSH (Katholiek Onderwijs Stad Herentals)
- M-VVKSO-2007-072-B05: Studieprofielen van de SG De Heide
- M-VVKSO-2007-072-B06: Model studieloopbanenroosters
- M-VVKSO-2007-072-B07: Instrument voor zelfevaluatie: Checklist bij Onderlinge afstemming van de scholen in de scholengemeenschap